

Varsinais-Suomen ELY-keskus
kirjaamo.varsinais-suomi@ely-keskus.fi

Viite Lausuntopyyntö 17.3.2023

**Aihe Pori, osoitteessa Palokunnantie 39 (609-43-13-1) sijaitsevien päiväkotit
Taikurinhatun ja vanhainkoti Himmelin suojeleminen rakennusperinnön
suojelemisesta annetun lain mukaan**

Varsinais-Suomen ELY-keskus on pyytänyt Satakunnan Museolta lausuntoa koskien päiväkotit Taikurinhatun sekä vanhainkoti Himmelin sekä niihin liittyvien piha-alueiden suojelemisesta osoitteessa Palokunnantie 39 kiinteistöllä 609-43-13-1. Varsinais-Suomen ELY-keskus on ottanut 4.7.2022 omasta aloitteestaan vireille suojelemisen rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain (498/2010) mukaisena asiana.

Vuonna 1984 valmistuneen päiväkotit Taikurinhatun ja vuosina 1988–90 valmistuneen vanhainkoti Himmelin muodostaman kokonaisuuden on suunnitellut kansainvälisesti tunnettu arkkitehtipari Raili ja Reima Pietilä. Vanhakoiviston kaupunginosassa sijaitseva kiinteistö rajautuu Sampolan kerrostalolähiöön sekä Vanhakoiviston pientaloalueeseen. Taikurinhatun matalan, lapsen mittakaavan huomiovan, keskushallin ympärille ryhmittyneen kokonaisuuden julkisivuissa on käytetty valkoiseksi maalattua puuta ja punatiiltä. Rakennuksen takana kohoaa kookkaan, pääosin kolmekerroksisen vanhainkoti Himmelin polveileva runko. Himmelin julkisivuissa on käytetty punatiiltä, tiililaattoja ja valkoiseksi maalattua puuta. Julkisivuja rytmittävät asuinhuoneiden erkkerit. Suunnittelijoiden eräänä tavoitteena oli, että Himmeli ja Taikurinhattu muodostavat välittävän elementin pientalojen ja kerrostalojen välissä.

1960–70-lukujen tiukan modernismin ja moduulijattelun aikana arkkitehtuurin kapinallisiksikin mielletyt luonnon muodoista ammentaneet Pietilät kuuluvat kansainvälisesti tunnetuimpien suomalaisten arkkitehtien joukkoon. Pietilöiden arkkitehtuuri mielletään usein korostetun suomalaiseksi. 1980-luvun postmodernismin myötä arkkitehtuuri vapautui ja heidän työnsä alkoivat saamaan ansaitsemaansa arvostusta.

Vaikka Pietilätkin joutuivat lopulta käyttämään 1970–80-lukujen töissään betonielementtejä ja muita sarjavalmistettuja rakennusosia, kuului suunnitteluun niiden vastapainona myös paikalla valettuja betonirakenteita sekä käsityötaitoa vaativia rakennusosia, kuten tiilimuurauksia ja puuverhouksia. Pietilöiden tuotannossa on merkittävää jokaisen toteutetun rakennuksen yksilöllisyys. Himmeli ja Taikurinhattu ovat kokonaistaideteoksia, jonne arkkitehdit ovat suunnitelleet myös sisustuksen. Merkittävän osan Himmelin kokonaisuudesta muodostaa puutarha-arkkitehti Maj-Lis Rosenbröijerin tekemä istutussuunnitelma, joka on osittain säilynyt tähän päivään saakka.

Kiinteistö ei sijoitu mihinkään laajempaan maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön tai maisema-alueelle, mutta Himmeli ja Taikurinhattu muodostavat maakunnallisesti merkittävän kulttuurihistoriallinen kohteen, joka on osoitettu Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 (2019) merkinnällä kh. Merkintään liittyy määräys: *Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä mukaan lukien avoimet viljelyalueet. Kaikista aluetta tai kohdetta koskevista suunnitelmista ja hankkeista, jotka oleellisesti muuttavat vallitsevia olosuhteita, tulee museoviranomaiselle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen. Kohteen ja siihen olennaisesti kuuluvan lähiympäristön suunnittelussa on otettava huomioon kohteen kulttuuri-, maisema-, luonto- ja ympäristöarvot sekä huolehdittava, ettei toimenpiteillä ja hankkeilla vaaranneta tai heikennetä edellä mainittujen arvojen säilymistä.*

Sekä Himmeli että Taikurinhattu on suojeltu kohdemerkinnöillä Porin kantakaupungin yleiskaavassa (hyv. 10.12.2007). Merkintään liittyy määräys: *Suojeltavaa rakennusta ei saa purkaa.* Suomessa rakennusten suojelu tapahtuu ensisijaisesti asemakaavassa. Ongelmana on kuitenkin usein asemakaavan vanhentuneisuus. Himmelin ja Taikurinhatun asemakaava on vuodelta 1984, eli se on laadittu jo ennen niiden rakentamista. 40-vuotiasta asemakaavaa ei muutoinkaan voida pitää enää ajantasaisena.

Molemmista rakennuksista on laadittu rakennushistoriallinen selvitys vuosina 2021–2022 (Kristo Vesikansa, arkkitehti SAFA).

Satakunnan Museon kannanotto suojeleusasiaan

Pietilöiden suunnitelmien määrä ei ole kovinkaan suuri ja Satakunnan Museo pitää erittäin hyvänä aloitetta suojella Himmelin ja Taikurinhatun muodostaman kokonaisuus, jolla on Pietilöiden tuotannossa myös merkittävä rooli.

Kokonaisuus on suunniteltu käyttäjien tarpeiden pohjalta ja sen kulttuurihistoriallinen merkitys on katsottavissa harvinaisuuden, historiallisen merkityksen, korkeatasoisen suunnittelun sekä säilyneisyyden perusteella valtakunnalliseksi.

Porin rakennetussa ympäristössä Himmelin ja Taikurinhatun muodostama kokonaistaideteos on ainutlaatuinen julkisen rakentamisen merkkiteos ja vertautuu lähinnä toiseen postmodernin arkkitehtuurin valtakunnallisesti tunnettuun pankkitalo Bepopiin, jonka suunnittelusta vastasi arkkitehtikilpailun voittanut Arkkitehtitoimisto NRT (Nurmela-Raimoranta-Tasa).

Sekä Himmellisä että Taikurinhatussa on huomattavana piirteenä rakennusten korkea säilyneisyys sekä ulkoasulta että sisätiloilta. Korttelin länsiosassa sijaitseva alun perin geometrinen puutarha-arkkitehti Maj-Lis Rosenbröijerin suunnittelema puutarha-alue on muutoksista huolimatta edelleen merkittävä osa kokonaisuutta. Puutarhasta on parhaiten säilynyt suuri pensasaitojen reunustama nurmialue, jonka keskellä on Pietilöiden suunnittelema suihkulähde. Piha-alueella on myös runsaasti Pietilöiden suunnittelema ulkovalaisimia. Kokonaisuus on tarkkaan harkittu myös sukupolvien yhteen saattamisen kannalta. Molempien rakennusten käyttäjäryhmien uskottiin rikastuttavan toistensa elämää ja yhteinen laadukkaasti suunniteltu piha-alue loi mahdollisuuksia mutkattomalle kanssakäymiselle.

Molempia rakennuksia sekä piha-aluetta on käsiteltävä kokonaistaideteoksina, joihin liittyy julkisivujen lisäksi myös sisätilat pintoineen ja materiaaleineen ja rakennuksille varta vasten suunniteltuine kalusteineen.

Taikurinhattu

Pietilät suunnittelivat Päiväkoti Taikurinhattua samoihin aikoihin kuin laativat tasavallan presidentin virka-asunnon Mäntyniemen suunnittelukilpailun voittanutta ehdotusta *Kiillemoreeni*. Matala, lapsen mittakaavaan suunniteltu päiväkoti muodostaa kokonaisuuden viereisen, muodoiltaan polveilevan vanhainkoti Himmelin kanssa.

Vuonna 1984 valmistuneen Taikurinhatun julkisivut ovat säilyneet lähes alkuperäisinä. Kattoikkunat sekä mahdollisesti joitakin muitakin ikkunoita on uusittu. Julkisivujen osalta on tärkeää, että jäsentely säilyy alkuperäisenä ja niitä kunnostetaan alkuperäiset materiaalit sekä rakentamistavat huomioiden. Huomionarvoisia seikkoja julkisivuilla ovat ikkunoiden lisäksi eri lautaleveyksien rytmittämät julkisivujen laudoitukset, ovet sekä rakennukseen liittyvät tiiliset aidat, hyllyt sekä penkit.

Sisätiloissa merkittäviä tiloja ovat vesileikkitala saunoineen, viherpiha sekä takkahuone hallitiloineen sekä myös eri tiloja yhdistävät käytävät ja eteistilat. On erityisen huomioitavaa, että edellä mainitut tilat sekä kalustus ovat yhä alkuperäisessä käytössään. Sisustusta täydentävät taiteilija Tove Janssonin muumiaiheiset seinämaalaukset laulu- ja leikkisalissa.

Taikurinhatussa sisätilojen erityispiirteenä on monimuotoiset puupinnat sekä niihin liittyvät harkitut tiilipinnat. Sisätiloissa alkuperäiset kevyen puiset sisäkatot nousevat ulkokaton suuntaisesti. Kauniisti patinoituneet materiaalit ovat keskeisessä asemassa, kuten paneloinnit ja kattoritilät. Erityistä painoarvoa tulee antaa varta vasten rakennukseen suunnitelluille kiinteälle kalustukselle, huonekaluille, taideteoksille, sisäoville sekä muille pintamateriaaleille. Myös kaikkia rakennuksessa käytettyjä standardimalliston mukaisia valaisimia ei ole enää saatavilla. On siis erityisen tärkeää, että kaikissa korjaus- ja muutoshankkeissa on lähtökohtana olemassa olevien materiaalien, kalusteiden ja valaisimien kunnostaminen ja vasta erityisen pakottavassa tarpeessa uusiminen.

Himmeli

Muodoiltaan polveilevassa vuosina 1988–1990 valmistuneessa Himmeliissä on havaittavissa Pietilöiden 1970–80-lukujen tölle ominainen ympyräkaariin perustuva geometria, joka ilmenee parhaiten Pietilöiden suunnittelemassa vuonna 1986 valmistuneessa Tampereen pääkirjastossa.

Rakennukseen on tehty hyvin vähän muutoksia. Julkisivun jäsentelyn tulee säilyä alkuperäisenä. Kuten Taikurinhatussakin, on julkisivujen korjaamisen lähtökohtana alkuperäisten materiaalien kunnostus. Mikäli pakottavassa tarpeessa on tarpeen uusia rakenteita, on otettava huomioon alkuperäiset materiaalit sekä rakennustavat.

Himmelin sisätiloissa alkuperäisiä rakennusosia tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan. Kaikissa korjaus- ja muutoshankkeissa on lähtökohtana olemassa olevien materiaalien, kalusteiden ja valaisimien kunnostaminen ja vasta erityisen

pakottavassa tarpeessa uusiminen alkuperäisen kaltaiseksi. Sisätiloissa kiinteä kalustus sekä irtokalusteet, pinnat asuinhuoneita lukuun ottamatta sekä värimaailma on säilynyt alkuperäisenä. Erityistä painoarvoa tulee antaa varta vasten rakennukseen suunnitelluille kiinteälle kalustukselle sekä huonekaluille, sisäoville sekä muille pintamateriaaleille. Erityisen arvokkaita tiloja ovat kokoontumistilat; aula- ja hallitilat punatiilimuurauksineen ja tiililaattaverhoiluineen, taideteosseineineen, suihkulähteineen ja takkoineen, porrashuoneet alkuperäisine valaisimineen sekä allashalli. Pietilöiden suunnittelema kiinteä kalustus, kuten aulatilojen ja seurustelutilojen takat, sisääntulon suihkulähde sekä irtokalustus kuuluu olennaisena osana kokonaisuuteen. Rakennuksessa on myös säilynyt suunnittelijoiden siihen varta vasten suunnittelemaa huonekaluja. Kuten Taikurinhatussakin, myös kaikkia Himmeliissä käytettyjä standardimalliston mukaisia valaisimia ei ole enää välttämättä saatavilla.

Piha-alueella alkuperäisestä pihasuunnitelmasta säilyneitä muotoja rakenteita olisi vaalittava ja mahdollisuuksien mukaan myös palautettava. Myös Pietilöiden suunnittelemat valaisimet sekä suihkulähde ovat merkittävä osa pihakokonaisuutta. Mahdolliset muutokset sekä piha-alueen kehittäminen tulisi sopeuttaa mahdollisimman hyvin alkuperäiseen pihasuunnitelmaan, mutta kuitenkin pihan toiminnallisuus ja tarkoituksenmukaisuus silmällä pitäen.

Satakunnan Museo

Museonjohtaja Johanna Jakomaa

Tutkija Olli Joukio

Tiedoksi

Varsinais-Suomen ELY-keskus/Kirsti Virkki, Päivi Valkama
Satakuntaliitto/kirjaamo, Susanna Roslöf, Daniel Nagy
Museovirasto/kirjaamo

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti Porin kaupungin asianhallintajärjestelmässä